

Názor [1974]

Co to znamená vlastně „názor“? V běžné řeči se toho slova užívá nekontrolovaně, nekriticky, jen přibližně, a míní se jím pojetí, dojem, představa, náhled, mínění – a myslí se tím, co určitý člověk o něčem soudí, co si o tom myslí, co si pod tím představuje, jak se k tomu třeba i chová, jaký k tomu má vztah. To všechno a možná ještě leccos dalšího bychom tam našli. My to však potřebujeme zpřesnit, neboť to běžné užití nám poskytuje zmatek, jež je pro náš cíl nepoužitelná. Nejprve tedy přihlédneme k etymologii.

Názor je od nazírati, zírati, souvisí to se slovy zrak, zora, záře; blízké slovo náhled je od nahlížeti, hleděti. Hleděti a zírati je vlastně totéž. Kde se to bere? V pozadí je obsah řeckého slova THEORIA, který znamená a) podle Pracha: pozorování, dívání, účast na slavnosti, zkoumání, vědecké poznání (ale i slavnost, divadlo, slavnostní poselstvo); b) podle Benselera: das Anschauen – 1. die Betrachtung, das Schauspiel, der Anblick, die Umschau, Lust, Genuß des Schauens, Augenweide, wissenschaftliche Betrachtung, Wissenschaft, Lehre, Erkenntnis, Theorie (im Gegensatz zur Praxis); 2. Festschau, Festzug, Fest; dále theoreo: Anschauen, beschauen, betrachten, sehen; in Erwägung ziehen, überdenken, überlegen (N.T. auch verstehen, begreifen); dále Zuschauer sein, einem Feste beiwohnen etc. V našem slově názor, náhled je tedy přítomna řecká myšlenka (představa), že nazírání pravdy je možné jen v odvrácenosti od praxe, od konání. Aristoteles to docela zřetelně říká např. na počátku 2. knihy Metafyziky (knihy A současně tam nejdeme tu spjatost pravdy s neměnností; protože praxe, činnost mění věci, je vzdálena pravdy, a naopak k pravdě se blíží vše, co se blíží neměnnosti, nehnutosti. Změnu samu ani nelze poznávat, a neměnnosti lze poznávat jen tak, že nic nedělám, abych nic neposunul, nezměnil. A tato odvrácenost od konání znamená právě zírání. (Upraveno podle mgf záznamu rozhovoru s Janou, 4. 9. 1974.)

2.

V průběhu dějin však termín názor prodělal podstatné významové posuny. Na jedné straně se liší mezi sérií faktů, vztahujících se k nějaké záležitosti (věci), a mezi názorem v tom smyslu, že říkáme; víme toho o věci už dost, ale ještě jsem si neudělal patřičný názor. Názor tedy znamená jakousi syntézu, sjednocení jednotlivých dat v jakýsi celkový „obraz“, resp. v jakousi celkovou „vizi“, dovolující nám vidět, nahlédnout, nazřít věc v celku, v jádře, v podstatě. Tak kupř. výborným příkladem je geometrie: vím-li, že trojúhelník je rovinný obrazec, omezený třemi navzájem se protínajícími přímkami (nebo třemi úsečkami, spojujícími tři neidentické body), nemusím mít ještě názor. Jakmile však nahlédnu, co tato definice geometricky znamená, je mi jasné např. i to, co v samotné definici explicitě obsaženo není, totiž že u každého z vrcholů trojúhelníku svírají příslušné dvě úsečky jistý úhel, takže vzhledem ke třem vrcholům je tento obrazec vybaven třemi úhly – a odtud i název trojúhelník. Prohloubím-li svůj názor, musím nahlédnout i to, že bez ohledu na tvar trojúhelníku musí obecně platit, že součet všech tří úhlů se vždy rovná dvěma úhlům pravým. To je možné vzít na vědomí bez přímého názoru, ale je možné to také nazřít, nahlédnout. Leckdy ovšem máme dojem, že jsme něco nahlédli, ale pak se ukáže, že šlo o omyl, o mylný náhled. Náhled, názor tedy nemá svou kontrolu sám v sobě, ale může a má být kontrolován. Matematické operace (např. v analytické geometrii) nám mohou odhalit rozsáhlé stránky zkoumaných obrazců a těles, jež vcelku a naráz nahlédnout, nazřít nedovedeme. V

nejjednodušších případech jsme ovšem nejčastěji vázáni na to, co nazřít dovedeme - a to pak se pouze snažíme převést do formalizovaného jazyka, abychom s tím mohli pracovat za hranicemi možného názoru. (5. 9. 1974 večer, doma.)